
ANGLEŠKI KONČNI -E IN SLOVENSKI PRAVOPIS

V članku poskuša izpostaviti nekatera vprašanja, ki se odpirajo pri pravopisnem pravilu o pisnem krajšanju angleških lastnih imen z nemim -e na koncu osnove (*Slovenski pravopis* 2001, § 772). Prispevek pokaže, da obravnavano pravopisno pravilo ne zajema vseh glasoslovno določevalnih lastnosti nemega -e, kar se neposredno zrcali v nedoslednostih pri zapisovanju angleških lastnih imen s končnim nemim -e v neimenovalniških sklonih. Razprava pokaže, da bi bilo smotrno pravopisno pravilo poenotiti v smeri splošnega (ne)krajšanja osnove.

0 Uvod

Prispevek obravnava angleški končni nemi -e v luči obstoječih pravil *Slovenskega pravopisa* (2001). Vsebinsko se dotika prispevka Aleša Pogačnika (2003) in tako nadaljuje z razpravo o izboljšanju pravopisnih rešitev. Namen prispevka je predstaviti razloge za dejstvo, da je pravopisnim pravilom navkljub sklanjanje nekaterih angleških samostalnikov, ki se končujejo z nemim -e, predvsem imen in priimkov, v slovenščini lahko težavno.¹

Prispevek sestavljajo tri osnovne enote:

1. poglavje obravnava nemi -e z vidika angleščine;
2. poglavje primerjalno prikaže pristop *Slovenskega pravopisa* (2001) k problematiki;
3. poglavje pa osvetli problematiko (ne)opuščanja končnega -e v slovenskih besedilih s pomočjo korpusnih podatkov.

1 Glasovne lastnosti končnega -e v moderni angleščini

V naslednjih točkah povzemava lastnosti končnega -e, kot jih navaja angleška literatura (Wells 1990, Payne 1995, Jones 2003). Osredinjava se samo na primere, pri katerih je končni -e glasovno neizražen.

¹ Prispevek se omejuje le na sinhroni prikaz zastavljene problematike.

1.1 Kadar končni -e sledi soglasniku, je v moderni angleščini večinoma glasovno neizražen, zato se je zanj uveljavil tudi izraz nemi -e (ang. *mute -e*). Nemi -e tudi ne določa novega zloga, tako sta priimka *Wild* in *Wilde* oba enozložna in enakozvočna /**wald**/.² Vendar se je pri obstoječem angleškem črkovanju uveljavilo pravilo, da končni -e označuje dolžino predhodnega samoglasnika, kar ponazarjajo zgledi v (1):³

- (1) a) face /**fɛɪs**/ 'obraz'
 b) life /**laɪf**/ 'življenje'
 c) these /**ði:z**/ 'ti, te, ta' (kazalni zaimek)

1.1.1 Tako je v angleščini veliko dvojic (2), ki se v pisavi ločujejo po (ne)prisotnosti končnega -e. Pri besedah brez končnega -e je predhodni samoglasnik kratek, pri besedah s končnim -e pa dolg, največkrat dvoglasnik.

	kratek samoglasnik		dolg samoglasnik	
(2)	a) bit / bit /	'kos'	bite / baɪt /	'grižljaj'
	b) hop / hɒp /	'skok'	hope / həʊp /	'upanje'
	c) hug / hʌg /	'objem'	huge / hju:dʒ /	'ogromen'
	č) mop / mɒp /	'brisati'	mope / məʊp /	'kujati se'
	d) strip / stri:p /	'sleči'	stripe / straɪp /	'črta, trak'
	e) wad / wɒd /	'šop, kepa'	wade / weɪd /	'brestí'

1.1.2 Poleg dolžine predhodnega samoglasnika končni -e za soglasnikoma *c* in *g* označuje njuno izgovorjavo kot /s/ in /dʒ/ in ne /k/ in /g/:

(3)	/g/ in /k/		/dʒ/ in /s/	
	a) rag / ræg /	'cunja'	rage / reɪdʒ /	'bes'
	b) brick / brɪk /	'opeka'	rice / raɪs /	'riž'
	c) bag / bæg /	'vreča'	badge / bædʒ /	'priponka'

1.1.3 Končni -e ima tako pri besedah vrste *cage* ('kletka'), *sage* ('žajbelj'), *wage* ('tedenska plača'), *pace* ('korak') in *mace* ('kij') dvojno označevalno vlogo: označuje dolžino predhodnega samoglasnika /eɪ/ ter določa glasovno vrednost črke *g* /dʒ/ oziroma *c* /s/.

2 Končni -e v Slovenskem pravopisu

Slovenščina je jezik z bogatim oblikotvorjem, zato morajo njena pravopisna pravila pogosto upoštevati razkorak med zapisom in izgovorom posameznih besed. Med slednje spadajo tudi angleške besede, katerih zapis se v konča z nemim -e, saj se pri njih srečujemo z vprašanjem, ali končni nemi -e v neimenovalniških sklonih opuščati ali ne.

Odgovor moremo najti v *Slovenskem pravopisu* (2001) in prav tam podanimi pravili krajšanja osnove zaradi neobstojnega samoglasnika. Krajšanje, do katerega pride pri

² V prispevku uporablja fonetični zapis mednarodne fonetične zveze IPA.

³ Opisano pravilo ima izjeme, kot sta na primer *love* /lʌv/ ('ljubezen') ali *above* /əbʌv/ ('zgoraj, nad').

mnogih samostalnikov od roditelja naprej, je lahko samo pisno, samo glasovno ali pisno in glasovno hkrati (ibid., 89). V tej razpravi se posvečava predvsem prvi skupini, tj. skupini, ki jo pravopis opredeli z naslednjim zapisom (ibid., § 772):

- (4) Pri samo pisnem krajšanju na koncu osnove izginja nemi samoglasnik, ki ne odloča o izgovoru pred njim stoječih črk za glasove *č ž š dž* in *s* (pisanega s *c*): *Wilde Wilda*, *Corneille Corneilla*, *Laforgue Laforgua* (prim. še *Kaye Kaya*) proti *Wallace Wallacea*, *George Georgea* (*e* za *c* oz. *g* namreč varuje izgovor črke *c* kot *s* oz. *g* kot *dž*).

Prvo vprašanje, ki se zastavi pri pravilu § 772, je, zakaj pravilo združuje dva, med seboj različna glasoslovna sistema. Res je, da angleški (končni) nemi -e varuje izgovor črke *c* kot /s/ in *g* kot /dʒ/, ne samo pri lastnih imenih ampak tudi pri občnih, tako na koncu besede (gl. zglede (3)) kot tudi znotraj besede, na primer *pronounceable* ('izgovorljiv') in *changeable* ('spremenljiv'). Res pa je tudi, da v slovenščini črki *c* in *g* ne potrebujeta rešitelja v obliki nemega -e, saj (končnega) nemega -e v slovenščini ni in imata *c* in *g* vedno glasoslovno vrednost /ts/ in /g/. Tako se zdi, da je pravilo o opuščanju nemega -e odvečno: za angleškega bralca, ki bi mu končni -e varoval izgovor črke *c*, je beseda *Wallacea* neobstoječa zaradi slovenskega obrazila, slovenskemu bralcu pa je končni -e odvečen, saj v njegovem, tj. slovenskem glasoslovnem sistemu nima nobene označevalne vrednosti.⁴

Pustimo ob strani opisani pomislek in se vrnimo k pravopisnemu pravilu. Če že združujemo oba sistema, potem bi bilo upravičeno pričakovati, da bomo upoštevali vse, ne le del zakonitosti angleškega nemega -e (gl. razdelek 1). Na žalost je v *Slovenskem pravopisu* (2001) v celoti zajeto le pravilo 1.1.2 (gl. pare zgledov v (3)), medtem ko ostale lastnosti v pravilo niso vključene. Tako se na primer ne obravnava skupina samostalnikov, pri kateri končni -e označuje dolžino samoglasnika (gl. pare zgledov v (2)).

Te nepopolnosti pravopisnega pravila se neposredno zrcalijo v nedoslednostih pri sklanjanju angleških samostalnikov s končnim nemim -e. Nekatere podajava v naslednjem razdelku.

3 Zgledi iz korpusa

Zgledi v tem razdelku so povzeti iz besedilnega korpusa *Nova beseda* (Inštitut Frana Ramovša 2004). Analiza korpusnih podatkov je bila omejena na del korpusa, ki ga predstavljajo besedila iz časnika *Delo*. Gre za članke iz let 1998–2004, torej iz obdobja, ko je že veljalo obravnavano pravopisno pravilo (gl. Toporišič 1990 in Toporišič et al. 2001).

⁴ Oglejmo si problem mešanja obeh sistemov z drugega zornega kota, na zgledu angleških imen s končnim -ca, pri katerih se črka *c* izgovori kot /k/ (*Veronica Monica, Jessica, Francesca*, mdr.). Ali bi potem morali po pravilu § 772 črko *c* v roditelju *Veronice* izgovarjati kot /k/ ali /ts/? Ali bi morali v izogib slednje izgovorjave ohraniti končni -a, torej *Veronicae*? Kakšna pa je potem glasoslovna vrednost črke *a*? Ali bi bilo boljše ta imena sloveniti (*Veronika, Džesika, Frančeska*) in jih šele potem sklanjati? Slednji korak, kot zaključuje že Pogačnik (2003: 45), ni najboljša rešitev. — Za zglede, navedene v tej opombi, se zahvaljujema Stanku Klinarju.

Skladno z dosedanjjo razpravo so izpostavljena angleška osebna lastna imena *Blake*, *Wilde*, *Wallace* in *George*.⁵ Razen prvega so vsa vključena v pravopisnem pravilu § 772, povzetem v (4).

3.1 Blake – Blaka/Blakea

Iz korpusnih podatkov je razvidna neenotnost zapisovanja samostalnikov, pri katerih nemi -e označuje dolgi predhodni samoglasnik. Priimek *Blake* /**bleik**/ se v besedilnem korpusu pojavi 228-krat. Večina zapisov (177) je v imenovalniku, torej so za najino analizo neustrezni. Preostali zapisi (51) razkrivajo, da so se *Delovi* novinarji (ali lektorji) 43-krat odločili, da osnovo priimka *Blake* v neimenovalniških sklonih opuščajo, 8-krat pa je osnova ostala nekrajšana. V (5) in (6) navajava dva zgleda iz leta 2002.

- (5) Reklo angleškega romantičnega pesnika Williama **Blaka** velja tudi za predvolilno leto, ki se je pravkar začelo v Nemčiji.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 5. januarja 2002, poved 816

- (6) Kot študent je posnel svoj prvi in zadnji eksperimentalni film *Metaphorsis*, nato je napisal svojo prvo knjigo *Blake's Composite Art*, o delu Williama **Blakea**, mističnega angleškega pesnika in slikarja.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 28. decembra 2002, poved 3128

V zgledu (5) je končni -e skladno s pravopisnimi pravili opuščen, nasprotno pa zgled (6) končni -e ohranja. Razmerje 43 : 8 v prid krajšanja osnove sicer kaže, da se pravopisna norma v veliki meri upošteva, a kljub temu štirih zgledov z nekrajšano osnovo ne gre ovreči le kot posledico nepoznavanja pravopisa ali površnega lektoriranja. Za zapis priimka *Blake* v neimenovalniških sklonih z nekrajšano osnovo namreč obstajata vsaj dva trdna argumenta:

- (i) Končni -e pri samostalnikih vrste *Blake* zaznamuje dolžino predhodnega samoglasnika. *Slovenski pravopis* te vloge končnega -e ne upošteva, tako kot upošteva zaščito izgovorjave črk *c* in *g* pred končnim -e, saj za označevanje dolžine predhodnega samoglasnika ne predvideva opuščanja končnega -e (gl. točki 1.1 in 2 in navedek (4)).
- (ii) Krajšanje osnove pri neimenovalniških sklonih samostalnika, kakršen je *Blake*, naredi zamenljive s samostalniki, katerih osnova se ne konča z nemim -e. V britanskem telefonskem imeniku (*British Telecom* 2004) je tako najti priimek *Blak* /**blæk**/ (s kratkim samoglasnikom), ki se po pravilih *Slovenskega pravopisa* (2001) v neimenovalniških sklonih piše enako kot *Blake*. Isti priimek, čeprav samo v imenovalniku, najdemo tudi v korpusu, (7):
- (7) »Če bi bil odgovoren za Evrostat, bi se ob vikendih raje posvetil iskanju nove službe v Španiji,« je pripomnil podpredsednik parlamentarnega odbora Freddy **Blak**, ko se je prebil skozi goro papirjev o finančnih nepravilnostih, ki so si jih privoščili v evropskem statističnem uradu.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 26. septembra 2003, poved 130

⁵ Primere s končnim nemim -e sicer najdemo tudi med zemljepisnimi in stvarnimi imeni: Aldgate (del Londona, postaja na Londonski podzemni železnici, londonski pub, kraj v Avstraliji), Knightsbridge (del Londona, postaja londonske podzemne železnice itd.), Tate Gallery, Clore Gallery (Tatova / Clorova galerija), Globe Theatre (gledališče Globe).

Na tem mestu velja opozoriti, da par *Blak/Blake* ni osamljen primer, ampak moremo najti še druge zglede, kot so *Pan/Pane*, *Dik/Dike* in *Mallon/Mallone*, ki so tipološko enaki zgledom (3).

3.2 Wilde – Wilda/Wildea

V *Delovih* člankih se priimek *Wilde* pojavi 154-krat, od tega v neimenovalniških sklonih 50-krat. 41-krat ga pišejo s krajšano osnovo, 9-krat z nekrajšano, oboje ponazarjava v (8) in (9):

- (8) Niste podobni Oscarju **Wildu**.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 25. septembra 2002, poved 2011

- (9) Zdi se, da se tisti Slovenci, ki bi radi veljali za prostožidarje, ravnaajo po **Wildeu** – če ne bomo slavni, bomo pa razvpiti.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 27. marca 2004, poved 5275

Skladno s *Slovenskim pravopisom* (gl. navedek v (4)) je ustrezno pisanje s krajšano osnovo v (8). Razmerje 41 : 9 je sicer ponovno v korist zapisa, ki sledi slovenskim pravopisnim pravilom, a krajšanje osnove v neimenovalniških sklonih nekaterim avtorjem še vedno predstavlja težavo. Vprašljivost krajšanja dodatno podkrepi obstoj priimka *Wild* – samo na območju Londona jih telefonski imenik našteje 166 (British Telecom 2004) –, katerega zapis v neimenovalniških sklonih je po veljavnih slovenskih pravopisnih pravilih identičen zapisu priimka angleškega literata (*Wilde/Wilda* : *Wild/Wilda*). Ugotovimo lahko, da krajšanje osnove pri sklanjanju, kot jo predvideva *Slovenski pravopis* (2001), onemogoča razpoznavnost izvornega zapisa samostalnika.

Podobno kot pri tipu priimkov *Blake/Blak* dodajava, da opisani problem ni omejen zgolj na priimka *Wilde/Wild*, saj je v angleščini veliko vzporednih, enakozvočnih parov, na primer *Greenel/Green*, *Gainel/Gain* in *Painel/Pain*.

3.3 Wallace – Wallaca/Wallacea

Wallace /**wɔlɪs**/ je priimek, za katerega *Slovenski pravopis* (2001: 89) predvideva, da v neimenovalniških sklonih ohranja končni -e. V besedilnem korpusu se pojavi 459-krat, od tega le 45-krat v neimenovalniških sklonih: 8-krat s krajšano in 37-krat z nekrajšano osnovo. Ponovno je razmerje v korist pravopisnih pravil, a z izjemami. Zgleda za obe skupini navajava v (10) in (11):

- (10) »Sovražni nagovor gospoda **Wallacea** je imel ignorantski in žaljiv ton za vse košarkarje. Izrečenim obtožbam ne želim dajati teže z odpiranjem javne debate, zato jih prepuščam v presojo njegovim delodajalcem in navijačem Portlanda« je skopo dejal Stern.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 15. decembra 2003, poved 3093

- (11) Ob porazu s San Antoniem so namreč za nekaj časa izgubili Bena **Wallaca**, ki vodi na statistični lestvici NBA tako v skokih kot v blokadah.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 8. aprila 2003, poved 2210

3.4 George – Georga/Georgea

Slovenski pravopis (2001) podobno kot za priimek *Wallace* tudi za ime *George* /**dʒoːdʒ**/ v neimenovalniških sklonih predvideva ohranitev končnega -e. Korpusni podatki razkrijejo sorazmerno visoko pogostnost imena: pojavi se 6301-krat, od tega 2430-krat v sklonih od roditelja dalje. 221-krat je v zapisu osnova krajšana, 2209-krat je končni -e ohranjen, (12) in (13):

- (12) Pri vsesplošnem demoniziranju muslimanov so se ameriškemu predsedniku **Georgeu** Bushu pridružili še mnogi drugi zahodni politiki, denimo italijanski premier Silvio Berlusconi, ki je v duhu dobro znanih starih manir zahodno civilizacijo postavil visoko nad islam.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 13. februarja 2002, poved 781

- (13) Ali v Združenih državah vlada nepotizem? Seveda, saj je George Bush starejši »zrihtal«
predsedniški položaj **Georgu** Bushu mlajšemu.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 22. aprila 2002, poved 356

3.5 Wilde – Wildov/Wildeov

Vprašanje o (ne)opuščanju končnega -e ni omejeno samo na sklanjanje, temveč je prisotno tudi pri drugih besedotvornih postopkih, kot je na primer tvorba svojilnih zaimkov. Tudi tukaj se kaže nedoslednost, ki pa jo bova številčno ponazorila le na primeru priimka *Wilde*: pri paru *Wildov*/Wildeov** v korpusu namreč najdemo 33 zadetkov pri prvi obliki in 3 zadetke pri drugi. Primerjaj zglede (14) in (15):

- (14) Ko je pri devetih letih v španščino prevedel **Wildovega** *Srečnega princa*, so ljudje mislili, da gre za delo njegovega očeta.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 24. avgusta 1999, poved 840

- (15) **Wildeovo** pravljico je v izvorno spevoigro predelal Jani Kovačič, ki je že nekajkrat sodeloval z avtorjem uprizoritve Damirjem Zlatarjem Freyem, tokrat pa se je prvič srečal z ljubezenskimi pesmimi.

Korpus *Nova beseda: Delo*, 2. decembra 1999, poved 1307

4 Zaključek

V prispevku sva izpostavila nekatere nedoslednosti, ki se pojavljajo pri sklanjanju angleških samostalnikov, ki se končajo z nemim -e. Pokazano je bilo, da *Slovenski pravopis* (2001, pravilo § 772) upošteva vlogo nemega -e v angleščini le za končnim *c* in *g*, ko -e določa njuno izgovorajvo kot /s/ in /**dʒ**/. V pravilu niso zajeti še drugi pomeni nemega -e, kar se zrcali v delni zmedbi pri zapisovanju neimenovalniških sklonov posameznih angleških priimkov.

Korpusna analiza je potrdila obstoj očitnega razkoraka med pravopisno normo in dejansko rabo, o katerem smo v pričujoči reviji že imeli priložnost brati (Pogačnik 2003). Avtorja meniva, da dvojnosti zapisa, ki se kaže v korpusnih podatkih za priimke tipa Blake (v roditelju *Blakea* in *Blaka*), ne moremo pripisati zgolj neustreznemu rabi priročne literature ali prezapletenim pravopisnim pravilom, temveč njunim nepopolnostim. Pravila za opuščanje nemega -e namreč ne obravnavajo primerov, pri

katerih končni -e bodisi vpliva na dolžino predhodnega samoglasnika (*Blake* /eɪ/: *Blak* /æ/) bodisi deluje zapisno razločevalno (v imenovalniku *Wilde* : *Wild*).

Preprosta rešitev, ki se nakazuje v razpravi, je v poenotenju pravila za vse primere samostalnikov s končnim nemim -e. Splošno nekrajšanje osnove bi bralcu omogočilo ne le prepoznati angleške izgovorjave črk *g* in *c* pač pa tudi dolžino predhodnega samoglasnika in izvorni zapis samostalnika. Tovrstno reševanje problematike zapisovanja končnega nemega -e ponujajo tudi pravopisi drugih slovanskih jezikov, med njimi nam najbližji hrvaški (Babić, Finka in Moguš 2003). Druga – čeprav skrajna – rešitev bi bila ta, da pravopisno pravilo v **celoti** ne upošteva vloge (končnega) nemega -e v angleščini in predlaga splošno opuščanje nemega -e. Taka pravopisna obravnava bi bralcem sicer preprečila dostop do izhodiščnega zapisa, bi pa, kot ugotavlja tudi Klinar (2004), med drugim sledila pravilom opuščanja nemega -e v angleščini, kakršna veljajo za dodajanje angleških glagolskih obrazil -ing in -ed glagolom, ki se končajo z nemim -e (na primer *smoke* + [-ing] / [-ed] → *smoking*, *smoked*; 'kaditi').

Reference

- Babić, Stjepan, Finka, Božidar in Moguš, Milan, 2003: *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- British Telecom, 2004: *Directory Enquiries*. Dosegljiv na spletnem naslovu <<http://www.bt.com>> (20. junij 2004).
- Inštitut Frana Ramovša, 2004: *Besedilni korpus* Nova beseda. Dosegljiv na spletnem naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html> (20. junij 2004).
- Jones, Daniel, 2003: *English Pronouncing Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klinar, Stanko, 2004: *Slovenski pravopis, kdo bo tebe ljubil ...* Rokopis.
- Payne, Jonathan, 1995: *English Guides. 8: Spelling. The COBUILD Series*. London: Harper-Collins Publishers.
- Pogačnik, Aleš, 2003: Prezemanje besed v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 48/6. 25–48.
- Toporišič, Jože, 1990: *Slovenski pravopis I. Pravila*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Toporišič, Jože et al., 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Wells, John Christopher, 1990: *Longman pronunciation dictionary*. Harlow: Longman.